

SOC416 – Kvalitativní interview a biografické techniky

Terénní poznámky

A. Kontext

1. rozhovor - paní Eva

Paní Evu znám od vidění jako prodavačku Nového prostoru z jedné brněnské čtvrti, v průběhu posledního roku jsem od ní několik výtisků zakoupila. O rozhovor jsem ji požádala v neděli 8.května v odpoledních hodinách (po zakoupení jednoho výtisku NP), když jsem čekala na kamarádku u obchodu (neformální oděv, velký batoh ...), u něž prodává. Přítomen byl další prodejce NP. Výzkum jim byl představen jako studentská práce, která se zajímá o to, jak se žije lidem, kteří prodávají NP. Oba ochotně souhlasili s rozhovorem. Domluvili jsme se tedy, že se za nimi stavím v úterý.

V úterý 10.května jsem oba zastihla na jejich obvyklém místě a požádala je, zda-li bych mohla mluvit s každým zvlášť. Opět bez problémů souhlasili. Po mém návrhu, že bychom si mohli jít sednout do blízké hospody, Paní Eva uvedla, že na ni nemá peníze; přijala mé pozvání na pivo.

Rozhovor začal vlastně už cestou, bez nahrávky. Paní Eva mluvila o prodeji NP, o tom, že musí uhradit dluh šéfové, jinak že jí hrozí trest nebo ji vyhodí. Dnes prodala pouze 4 výtisky a musí prodat ještě pět. Chybí jí 150 korun, které musí uhradit jako dluh za časopisy. Odmítla jsem dotaz na půjčení peněz, s tím, že si koupím časopis.

Paní Eva se chovala od začátku velmi přátelsky, automaticky mi začala tykat. V prázdné hospodě jsme si objednaly pivo a po vzájemném představení jsem se snažila seznámit paní Evu s podrobnostmi výzkumu. Zopakovala jsem již uvedené zadání s dotazem, zda-li si mohu rozhovor nahrát pro pozdější přepis. Paní Eva souhlasila. Zapomněla jsem ji upozornit na anonymitu celého procesu další práce s rozhovorem a jeho dobrovolností (možností neodpovídat na kladené otázky, případně rozhovor ukončit). V počáteční nejistotě jsem si vyndala tužku a list papíru se schématem rozhovoru, nahlédla jsem do něj několikrát. Tužka mi sloužila spíše ke zmírnění nervozity, nepsala jsem si žádné poznámky ani neodškrtovala již zmíněná témata, což mělo za následek ne zcela konzistentní plynutí rozhovoru.

V průběhu rozhovoru se Paní Eva většinou usmívala, často mi věnovala přímý pohled (jako při „normálním“ rozhovoru), vážněla pokud jsme se dotkly citlivých témat (rodiče, bývalí manželé, děti).

Místnost se v průběhu rozhovoru zaplnila lidmi, ke stolu si přisedl muž středního věku, zeptal se, zda-li děláme nějaký test. Odpověděla jsem mu, že si tu povídáme; odmítly jsme pozvání na další pivo.

Vzhledem k dešti jsme setrvaly i po vypnutí diktafonu. Dále ještě zmínila lidi, kteří žebrají, „že dělají nám prodejcům ostudu“, třeba mladí ve městě, kteří chtějí po lidech peníze. Uvedla, že mohou jít pracovat. Rozhovor se stočil na postavu „Blekoše“ (již zesnulý brněnský „panker“; Paní Eva se mě zeptala jestli jsem ho znala, bavili jsme se o něm tedy jako o známé osobě, což s sebou nese zamlčené předpokady – bylo by neetické známost popřít, možná by to ale vedlo k bližšímu popisu jeho osoby, než když jsem uvedla, že jsem jej sice neznala osobně, ale od vidění a z doslechu). Paní Eva mluvila o okolnostech jeho sebevraždy, pohřbu, jeho bývalé dívce (popsala vlastně příběh okolností jeho smrti a důsledků, které to má na okolí – nevěra, sebevražda, msta na domnělém viníku, drogy apod.) – příklad sociálních vazeb. Paní Eva vypadala velmi smutně, událost ji hluboce zasáhla, ukazovala mi vizitku k jeho pohřbu. O Blekošovi mluvila jako o člověku, který jí několikrát pomohl (zapomněla jsem se zeptat jak !!!), hovořila o něm také cestou zpět na prodejní

stanoviště. Uvědomuji si, že jsem zapoměla rozvinout dvě témata v rozhovoru: alkohol a jiné drogy a případně otázku na rozdíl, když prodává NP žena a muž (častější).

Poděkovala jsem jí za rozhovor a domluvila si další s jejím kolegou přesně za týden. Zakoupila jsem nové vydání NP s větším dýžkem.

2. rozhovor - pan Roman

Pana Romana, stejně jako jeho družku, znám od vidění jako prodejce Nového prostoru. Když jsem si s paní Evou domlouvala rozhovor, prodávali jako obvykle spolu a pan Roman projevil zájem - prý mohu udělat rozhovor s oběma. Při další schůzce jsem jim objasnila, že z důvodu zadání výzkumu bych měla rozhovor vést s každým zvlášť... (viz terénní poznámky rozhovoru 1). Rozhovor s panem Romanem se odehrál týden po rozhovoru s jeho družkou. Z některých jeho poznámek usuzuji, že se (logicky) o obsahu naší schůzky bavili. To může na jednu stranu ovlivnit odpovědi pana Romana, na druhou stranu mu to mohlo poskytnout čas k přemýšlení a formulování některých témat. Nejprve jsme chtěli navštívit stejnou hospodu (opět jsem jej pozvala na pivo) jako s paní Evou, měli zavřeno, přešli jsme tedy do blízkého nonstopu, obsadili zadní stůl v prakticky prázdné místnosti (pouze číšník u baru a jeden host sledující fotbalový zápas). Cestou jsme se k tématu prakticky nebavili, zeptala jsem se, jak dopadla situace minulého týdne. Oproti minulému rozhovoru jsem si s komunikačním partnerem začala tykat, představil se mi na stanovišti křestním jménem, vykání působilo v počátku rozhovoru nepatřičně (až trapně), navozovalo příliš „oficiální“ atmosféru. Oproti paní Evě se Roman více držel avizovaného tématu rozhovoru (situace prodejců NP) a méně ochotně odpovídal na osobní, biografické otázky (narozdíl od paní Evy, která tato témata navozovala spontánně). Když však o něčem hovořit chtěl, mluvil poměrně jasně, věty formuloval srozumitelně.

B. Poznámky k přepisu

Snažila jsem se o doslovný přepis rozhovoru, přesto mi z něj unikají některá nonverbální gesta, citoslovce (zapisovala jsem pouze výraznější přitakání a povzdechy). Při přepisu jsem si potvrdila obavu z toho, jak rozbitou strukturu rozhovor měl. Je to dáno především mou nezkušeností s podobným typem práce, rozhovor se často dostával do roviny běžného „povídání si“. Na druhou stranu se domnívám, že se mi tím podařilo získat alespoň částečně partnerčinu důvěru k popisu i citlivých událostí. Příliš často jsem však do rozhovoru zasahovala (především přitakáním), kladením doplňujících otázek dříve, než to bylo nutné apod. Na druhé straně však stojí specifické vyjadřování konverzační partnerky s častým sklonem k jednovětným odpovědím, i delší odpovědi jsou pak plné „zamlčených předpokladů“, které se mi ne vždy podařilo rozkrýt. Na řadě míst je také jejím vyjádřením špatně rozumět (jednak vlivem okolních ruchů, někdy také hovořila s rukou před ústy, chybějící chrup). Pro přepis jsem zvolila následující pravidla:

- intonační konec věty je značen otazníkem nebo tečkou, doplnění čárek do textu je pouze orientační
- chybí-li tečka za větou, značí nepoklesnutí hlasem, veštinou následující věta úzce navazuje
- tři tečky ... značí pauzu v toku řeči
- v závorkách ( ) jsou uvedeny poznámky, značící okolní děje, nesrozumitelné pasáže, případně místa, kde se tok řeči obou překrýval (kde jsme mluvily „přes sebe“)
- specifika nespisovné mluvy jsem se snažila zachytit foneticky (například krácení dlouhých samohlásek, nebo naopak jejich protahování na konci slov apod.)
- konverzační partnerka se často při popisu událostí uchylovala k přímé řeči (při popisu vyjádření ostatních aktérů), v textu jsem ji však neodlišovala, zůstala zahrnuta v toku řeči (připadá mi to vzhledem ke způsobu, plynutí řeči autentičtější)